

Kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose vartoseną bei prasmų analizę

Gediminas Beresnevičius

Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas
gediminas.beresnevičius@kf.vu.lt

Santrauka. Lietuvos mokslinėje literatūroje vis dar vyksta diskusija, kuri lietuvių kalbos sąvoka – *kūrybiškumas* ar *kūrybingumas* – yra tinkamesnė vartoti kūrybos psichologijoje, edukologijoje ir kitose srityse. Šiame darbe kūrybiškumas ir kūrybingumas apibrėžiami kaip kuriančio subjekto išsiugdomas gebėjimas kurti naujus materialius ar idealius objektus. Taip pat tai yra proceso, veiklos produkto ir aplinkos savybė, ypatumas ar charakteristika.

Straipsnyje aptariama kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų vartoseną Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose, analizuojami šių sąvokų prasminiai skirtumai. Atliktame kiekybiniame tyrime apžvelgtos visos lietuvių kalba parašytos mokslinės publikacijos, kurių pavadinimuose yra minėtos sąvokos, paskelbtos nuo 1979 iki 2019 m. pabaigos. Per šį laikotarpį 400 mokslininkų pateikė 426 publikacijas, kurios atitinka pavadinimo ir kitus atrankos kriterijus.

Nustatyta, kad sąvoka *kūrybiškumas* yra priimtinesnė daugumai (80,75 %) Lietuvos tyrėjų. Šią sąvoką randame 76,76 % publikacijų pavadinimuose ir 68,08 % darbų tekstuose.

Kaip parodė publikacijų analizė, mokslininkų išsakyti kūrybiškumo ir kūrybingumo atskirties argumentai yra gana abejotini, tad sąvokų prasmės yra tapačios. Abi (kūrybiškumo ir kūrybingumo) sąvokos yra tinkamos vartoti apibūdinant kūrėją, kūrimą, kūrinių ir aplinką. Kūrybiškumo sąvokos vartoseną yra platesnė ir prasminis laukas didesnis už kūrybingumo.

Siekiant išvengti sąvokų vartojimo painiavos, siūloma mokslinėje literatūroje vartoti vien tik kūrybiškumo sąvoką arba žodžius *kūrybiškumas* ir *kūrybingumas* laikyti sinonimais.

Pagrindiniai žodžiai: kūrybiškumas, kūrybingumas, Lietuvos autorių mokslinės publikacijos.

The Usage of Terms “kūrybiškumas” and “kūrybingumas” in the Scientific Publications of Lithuanian Authors, and Analysis of Meaningful Differences of the Words

Summary. The Lithuanian scientific community has not yet reached a decision which Lithuanian word, “kūrybiškumas” or “kūrybingumas” (both translated into English as “creativity”), is more suitable for use in the creative psychology, educology and other domains. This article defines the words “kūrybiškumas” and “kūrybingumas” as the acquired abilities of the creative subject to manifest new material and ideal objects. In addition, the two words are described as a property or characteristic of the product of activity and of the environment.

The author reviews the usage of terms “kūrybiškumas” and “kūrybingumas” in the scientific publications of Lithuanian authors, and analyzes meaningful differences of the words. The quantitative research assesses all the publications in Lithuanian language which contain at least one of the terms in their titles and which were published between 1979 and 2019. During this period, 400 scientists submitted 426 publications which meet the previously mentioned criteria.

Received: 22/03/2022. **Accepted:** 10/05/2022.

Copyright © 2022 Gediminas Beresnevičius. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

It was found that the term “kūrybiškumas” is accepted by the majority of the Lithuanian researchers (80.75%). This word is found in 76.76% of publication titles and 68.08% of texts.

The analysis of publications revealed that the meaningful difference between the words “kūrybiškumas” and “kūrybingumas” can be doubted, therefore the meaning of the two terms is the same. Both words (“kūrybiškumas” and “kūrybingumas”) can be used to describe the creator, the creation process, the work or the result, and the environment. The term “kūrybiškumas” is broader and the meaning is somewhat wider than that of the term “kūrybingumas”.

In order to avoid the confusion related to the use of the two terms, the author suggests to use only the word “kūrybiškumas”. Alternatively, the terms “kūrybiškumas” and “kūrybingumas” should be considered as synonyms.

Keywords: Lithuanian author publications, creativity, meaning analysis, synonym analysis.

Įvadas

Kūrybiniai žmogaus gebėjimai lemia kultūros, meno, mokslo, technologijų, ekonomikos ir kitokią pažangą. Tad suprasti, kaip generuojamos naujos idėjos, sprendžiamos problemos ar kuriami meno ir mokslo darbai – ypač aktualu. Kūrybos psichologija, tirianti individo kūrybinius gebėjimus, susiduria su daugeliu problemų. Ir viena iš jų – kūrybinių gebėjimų apibrėžčių ir juos apibūdinančių sąvokų vartoseną.

Lietuvių kalboje yra dvi panašios sąvokos: kūrybiškumas ir kūrybingumas (toliau – KK¹). Iki šiol nesutariama, kuri sąvoka ir kokiais atvejais yra labiau vartotina, tad ši neišspręsta problema kelia tiek diskusijas, tiek vartojimo neapibrėžtumą kasdienėje (buitinėje) kalboje ir Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose (toliau – LAMP). Neaišku, ar KK sąvokos yra tapačios ir jas galėtume laikyti sinonimais, ar jos turi skirtingas prasmes. Tyrėjai nesutaria dėl jų vartosenos ir semantinių reikšmių. Kitose kalbose KK aprėpiamą prasmę lauką nusako vienas žodis, tad tokios problemos užsienio tyrėjai neturi.

KK sąvokos suprantamos labai įvairiai ir kol kas nėra vienos nuomonės, kaip reikėtų jas apibrėžti. KK sampratą apsunkina tai, kad anglakalbėse šalyse, kuriose kūrybos psichologijos darbų yra daugiausia, iki šiol nėra bendros ir visiems tyrėjams priimtinos sąvokos *creativity* sampratos, nors daugelį dešimtmečių Vakarų mokslininkai deda pastangas ją apibrėžti.

Su KK apibrėžties problema susiduria ir Lietuvos mokslininkai. Vienpusis daugelio tyrėjų požiūris į KK neleidžia susidaryti išsamios šių sąvokų sampratos, o neretai prieštaringos ar menkai pagrįstos nuomonės sukelia painiavą, kurios neišsklaido ir analitiniai bei apžvalginiai darbai. Tad kyla būtinybė rasti atsakymus į KK vartosenos bei apibrėžties klausimus.

Iki šiol nebuvo atlikta jokių kiekybinių tyrimų, kaip KK yra vartojami LAMP. Literatūros apžvalgos pateikia labai fragmentišką vaizdą ir neretai aptariami tie darbai, kurie greičiausiai randami internetinės paieškos sistemose ar dažniausiai cituojami kolegų publikacijose.

Turint galvoje komplikuoatą probleminę KK sąvokų lauką ir tai, kad iki šiol nėra aiškios KK vartosenos gairių ir prasmės apibrėžties, siekiant užpildyti atliktų tyrimų spragas

¹ Kad nebūtų suteikta pirmenybė kuriam nors žodžiui, straipsnyje, kai kalbama ne apie kurią nors konkrečią sąvoką, bus vartojami abu žodžiai, t. y. santrumpa KK.

ir pratęsti mokslinę KK sampratos diskusiją, buvo išsikeltas **tikslas** – išanalizuoti kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų vartoseną Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose, nustatyti šių sąvokų vartojimo tinkamumą ir atlikti prasminę jų analizę.

Tikslui pasiekti išsikelti **uždaviniai**:

1. Atlikti kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų vartosenos kiekybinę apžvalgą Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose.
2. Apžvelgti mokslinėje literatūroje vykstančią diskusiją apie kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokas.
3. Atlikti mokslinėje literatūroje aptiktų kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų prasminių skirtumų analizę.

Tyrimo **objektas** – kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokos, jų vartoseną ir prasminiai laukai.

Darbo **metodai**: mokslinės literatūros kiekybinis ir kokybinis tyrimas, sąvokų „kūrybiškumas“ ir „kūrybingumas“, skelbiamų lietuviškose publikacijose, semantinė, loginė ir statistinė analizė.

1. Kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų vartoseną Lietuvos autorių mokslinėse publikacijose

Siekdamas gauti tikslesnius duomenis apie sąvokų KK vartoseną LAMP, atlikau kiekybinį tyrimą, kuriame apžvelgiau visas Lietuvos autorių mokslines publikacijas, parašytas lietuvių kalba ir turinčias pavadinimus su žodžiu *kūrybiškumas* ar *kūrybingumas* bet kuriame linksnyje. Tyrimo laikotarpis apima 41 metus: nuo 1979 m. (kai pasirodė pirmoji tyrimo imties kriterijus atitinkanti publikacija) iki 2019 m. pabaigos².

Tinkama publikacija šiame tyrime laikau knygas, monografijas, disertacijas, metodinius leidinius, tyrimų ataskaitas, straipsnius periodiniuose, teminiuose leidiniuose, straipsnių rinkiniuose, konferencijų leidiniuose (bet ne pranešimų tezes ar santraukas), rankraščius ir kitas publikacijas, kurios tenkina pavadinimo ir kitus atrankos kriterijus: publikacija turi būti laisvai prieinama, parašyta lietuvių kalba, nurodytas jos autorius (-iai) ir paskelbimo data. Ir svarbiausia – tai turi būti mokslinis darbas (ne studentiškas baigiamasis aukštosios mokyklos darbas ir ne mokslo populiarinimo straipsnis ar anoniminis tekstas interneto svetainėje). Publikacijų buvo ieškoma mokslinėse duomenų bazėse, bibliotekose, mokslo žurnaluose ir kitur.

Rastos 426 lietuvių tyrėjų publikacijos, tenkinančios tyrimo atrankos kriterijus. Šias publikacijas parašė 400 autorių. 298 autoriai pateikė po 1 publikaciją. Iki 1995 m. pasirodė tik 6 publikacijos. Intensyviausias KK tyrimų laikotarpis buvo 2009–2013 m., per kurį publikuoti 143 darbai (vidutiniškai po 28,6 per metus). Didžiausią visų publikacijų dalį sudaro straipsniai moksliniuose žurnaluose (207,48,6 %) ir straipsniai konferencijų leidiniuose (142,33,3 %).

² Daugiau apie tyrimą žr. Beresnevičius (2020).

Tyrimo imtyje rastos 262 (61,5 %) edukologijai priskirtinos publikacijos. Nemažą dalį sudaro ir psichologijos darbai: jų yra 102 (23,94 %). Ekonomikos, filosofijos ir kitų sričių publikacijos nesiekia 15 % kartu sudėjus.

Pirmoji publikacija, kurios pavadinime pavartotas žodis *kūrybiškumas*³, buvo 1979 m. pasirodžiusi Bernatavičiaus knyga *Lenktyniavimas – mūsų kūrybiškumo šaltinis*. Žodis *kūrybingumas* pirmą kartą pavartotas 1992 m. Eivienės straipsnyje, publikuotame J. A. Komenskio 400-osioms gimimo metinėms skirtos konferencijos leidinyje.

Kūrybiškumo sąvoką Lietuvos mokslinių publikacijų autoriai vartoja kur kas dažniau nei kūrybingumo. Žodis *kūrybiškumas* randamas daugiau kaip 3/4 (t. y. 76,76 %) visų publikacijų pavadinimuose (žr. lentelę). Dajotytės (2010) ir Barevičiūtės (2014) straipsnių pavadinimuose paminėti abu žodžiai.

Lentelė

Sąvokų kūrybiškumas ir kūrybingumas vartojimas tyrimo publikacijose

Vartoja sąvoką (-as)	Pavadinimuose		Tekstuose	
	Publikacijų skaičius	Procentas	Publikacijų skaičius	Procentas
Kūrybiškumas	327	76,76	290	68,08
Kūrybingumas	97	22,77	70	16,43
Abi sąvokos	2	0,47	66	15,49
Iš viso	426	100,00	426	100,00

Mokslinių darbų autoriai pasirenka, kurį žodį (*kūrybiškumas* ar *kūrybingumas*) vartoti tekste. 66-iose analizuotose publikacijose (apie 15,5 %) autoriai vartoja abu žodžius. Skaičiuoju, kad vartojami abu žodžiai, jei tekste *kūrybiškumas* ar *kūrybingumas* pavartoti 3 ar daugiau kartų. Jei kuris nors žodis pavartotas 1 ar 2 kartus, greičiausiai autorius tiesiog suklydo. Kaip matome, didžioji dauguma (per 68 %) tyrėjų ir tekstuose vartoja kūrybiškumo sąvoką.

Jei apskaičiuotume kūrybiškumo ir kūrybingumo vartojimo santykį, tai publikacijų, kurių pavadinimuose yra žodis *kūrybiškumas*, būtų 3,37 karto daugiau negu tų, kurių pavadinimuose yra žodis *kūrybingumas*. Šis santykis bus dar didesnis, jei pažiūrėsime į LAMP tekstus (4,14 karto).

Palyginimui –,Google“ paieškos sistema duoda 570 000 nuorodų įvedus raktinį žodį „kūrybiškumas“ ir 60 800 nuorodų žodžiui „kūrybingumas“ (neatmetus pasikartojančių ir netinkamų nuorodų; žiūrėta 2022-02-02). Matome, kad žodis *kūrybiškumas* pavartotas daugiau kaip 9 kartus dažniau nei žodis *kūrybingumas*. Galime daryti išvadą, kad kitose srityse (ne mokslinėje literatūroje) kūrybiškumo sąvoka yra dar populiariesnė.

Kartais tyrėjai nėra nuoseklūs: teksto pradžioje vartoja vieną kurią nors sąvoką (kūrybiškumo ar kūrybingumo), vėliau ima vartoti kitą sąvoką, paskui vėl grįžta prie pirmosios.

³ Straipsnyje toliau rašau „žodis *kūrybiškumas*“ ar „žodis *kūrybingumas*“ turėdamas galvoje jų vartojimą visais gramatiniais linksniais.

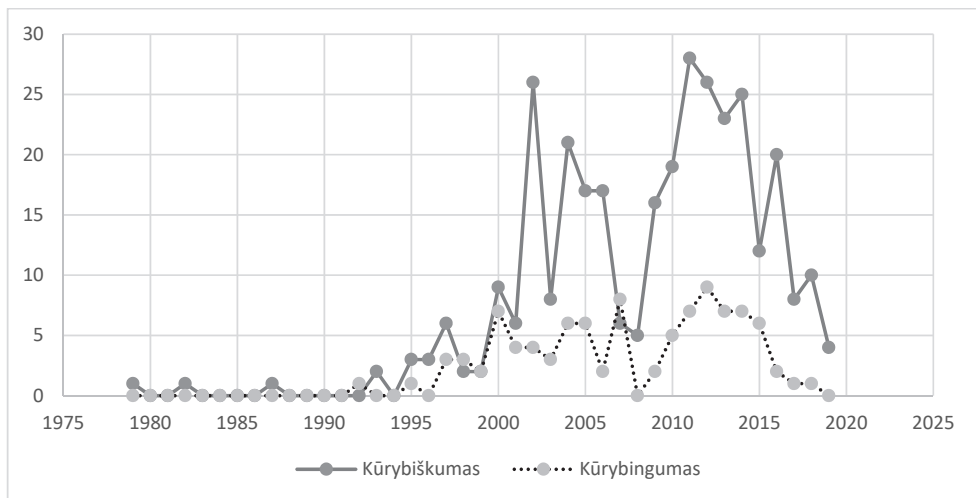
Ypač tai krinta į akis, kai autorius ima pažodžiui cituoti kitų tyrėjų mintis, kuriose yra priešinga nei prieš tai tekste buvusi sąvoka. Nėra aišku, kodėl autoriai tekstuose vartoja abu žodžius.

Dažniausiai publikacijos tekste vartojamas žodis sutampa su pavadinime esančiu žodžiu. Bet pasitaiko atvejų, kai darbo pavadinime yra vienas žodis, o tekste rašomas jau visai kitas (ir nė karto nepavartotas pavadinime!). Žodį *kūrybiškumas*, jei skaičiuosime publikacijų pavadinimus, vartoja 323 autoriai. Tai sudaro 80,75 % visų apie KK rašančių tyrėjų.

Kaip KK sąvokos vartojamos LAMP pavadinimuose visu tyrimo laikotarpiu, parodyta paveiksle.

Pav.

Žodžių kūrybiškumas ir kūrybingumas kiekio publikacijų pavadinimuose dinamika tyrimo laikotarpiu

Kaip matome, publikacijos, kurių pavadinimuose yra žodis *kūrybiškumas*, dominuoja visą laikotarpį, išskyrus 1992, 1998 ir 2007 m.

Apibendrinus gautus kiekybinius duomenis galima teigti, jog lietuvių mokslinėse publikacijose visą tiriamą laikotarpį (1979–2019 m.) tiek publikacijų pavadinimuose, tiek tekstuose daugiau vartojama kūrybiškumo, o ne kūrybingumo sąvoka. Ir tikėtina, kad didžioji dalis tyrėjų abi sąvokas laiko sinonimais.

2. Diskusija apie kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokas mokslinėje literatūroje

Kaip lietuvių tyrėjai žiūri į kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų vartojimą moksliniuose tekstuose? Komentarų, kad lietuvių kalboje yra du panašūs žodžiai, galima rasti 24-iuose

darbuose. Toks publikacijų kiekis sudaro vos kelis procentus (apie 6 %) visų publikacijų apie KK, net jei imsime ne vien minėto tyrimo publikacijas.

3-ose publikacijose (Valantinaitė, 2012; Pečiuliauskienė ir kt., 2013; Šliburytė, 2017) užsimenama, kad lietuvių kalboje yra dvi sąvokos – kūrybiškumas ir kūrybingumas, bet nenurodoma, ar jos tapačios, ar skirtingos. 5-iose publikacijose (Almonaitienė, 2000; Mazurevičius ir Kasiulis, 2004; Urnikienė ir Dapkevičienė, 2006; Beresnevičius, 2010; Župerkienė ir Šimanskytė, 2014) teigiama, kad minėtos sąvokos yra tapačios, turinčios vienodas reikšmes ir vartotinos kaip sinonimai. 16-os publikacijų autoriai (Dumčienė, 2001; Daujotytė, 2010; Levickaitė, 2010; Dumčienė ir Lapėnienė, 2011; Bankauskienė ir kt., 2012; Barevičiūtė, 2014; Butrimė ir kt., 2014; Numgaudienė ir Ramanauskaitė, 2014; Visockienė ir Alijošienė, 2014; Bučienė ir kt., 2015; Stunžinas, 2015; Jakaitis, 2016; Stunžinas, 2017; Vladarskienė, 2017; Ganusauskaitė, Blažienė ir Vveinhardt, 2020; Ganusauskaitė, Vveinhardt ir Didžgalvytė-Bujauskė, 2020) ieško skirtumų tarp kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų.

Ganusauskaitė, Vveinhardt ir Didžgalvytė-Bujauskė (2020), apžvelgusios mokslininkų diskusiją apie KK, konstatuoja, jog kol kas nėra aiškaus atsakymo į klausimą, ar minėtos sąvokos yra skirtingos, ar tapačios. Galbūt taip yra todėl, kad daugumos autorių pastabos apie KK sąvokų ypatumus apsiriboja vien lakonišku prasminių skirtumų ar panašumų konstatavimu, o ne gilumine jų analize.

Toliau analizuosiu, kokius esminius kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų skirtumus mato mūsų tyrėjai ir kiek pagrįsti jų argumentai. Straipsnio apimtis neleidžia detaliau atskleisti visų KK aspektų. Jų atskleidimas ir analizė nepakeistų tyrimo išvadų.

3. Kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų prasminių skirtumų analizė

3.1. Būdvardžių su priesagomis *-iškas*, *-a ir -ingas*, *-a prasminiai skirtumai*

Yra 4 atvejai (tyrimų sritys), kuriais vartojamos KK sąvokos: kūrėjas, kūryba (kaip procesas), kūrinys, aplinka. Šiame skyrelyje apžvelgsiu tyrėjų įžvalgas, susijusias su KK vartoseną išvardytose srityse, ir kokius prasminius skirtumus jie mato tarp KK sąvokų.

Ką apie KK rašo kalbos specialistai? „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (toliau – DLKG) (1997) žodį *kūrybingas* randame prie vidinės ypatybės būdvardžių (DLKG, 1997, p. 197), o *kūrybiškumas* – prie panašios ir būdingos ypatybės būdvardžių (DLKG, 1997, p. 207). Apie kūrybingumą sakoma, kad būdvardžiai su priesaga *-ingas*, *-a* reiškia ypatybės gausumą, didumą, gerumą bei palinkimą į pamatiniu žodžiu reiškiamą daiktą, pamėgimą ko (pavyzdžiui, kūrybingas žmogus). O būdvardžiai su priesaga *-iškas*, *-a* nusako, kad apibūdinamas objektas yra panašus į pamatiniu žodžiu pasakytą daiktą. Žodis *kūrybiškas* pavartotas tokiaime aiškinime: „[j]unginyje *kūrybinis darbas* būdvardis nurodo tik santykį su kūryba, o *kūrybiškas darbas* žymi, kad kūryba sudaro to darbo esmę“ (DLKG, p. 208). Trumpiau tariant, sąvoka *kūrybingas* nusako vidinę objekto ypatybę ir reiškia tos ypatybės gausumą, o *kūrybiškas* – panašią ar būdingą ypatybę ir ta ypatybę sudaro to objekto esmę.

Taigi abu būdvardžiai parodo, kokią ypatybę turi objektas, tik kūrybingumas nusako tos ypatybės gausumą, o kūrybiškumas – ypatybės esmę. Kaip matome, abi sąvokos yra labai artimos, skiriasi tik nedideliais prasminiais niuansais.

DLKG (1997, p. 197–208) galima rasti nemažai žodžių pavyzdžių su priesagomis *-ingas*, *-a* ir *-iškas*, *-a*, nusakančių tiek žmonių, tiek daiktų, tiek procesų ypatumus. Žinoma, jie vartojami tam tikrais atvejais, bet tos priesagos nerodo, kad vieni būdvardžiai vartojami tik žmonėms, o kiti – daiktams ar veiksams apibūdinti. Galima rasti gana daug žodžių su priesaga *-išk*, kurie apibūdina žmogų: savarankiškas, toliaregiškas, tolerantiškas, simpatiškas, geranoriškas ir pan. Ir yra žodžių su priesaga *-ing*, kurie apibūdina negyvus objektus: druskingas, naudingas, nuodingas ir pan. Pavyzdžiui, paveikslas gali būti vertingas, prasmingas, spalvingas.

Taigi, jei atsižvelgsime į būdvardžių su priesagomis *-ingas*, *-a* ir *-iškas*, *-a* vartoseną lietuvių kalboje, žmogus gali būti ir kūrybingas, ir kūrybiškas, jo veiklos produktas (kūrinys) – taip pat ir kūrybingas, ir kūrybiškas, veikla – ir kūrybiška, ir kūrybinga, procesas – ir kūrybiškas, ir kūrybingas. Tą patį galime sakyti ir apie aplinką – ji gali būti ir kūrybiška, ir kūrybinga. Panašią išvadą daro ir Stunžinas (2015). Autorius rašo: „[b]ūdvardžių *kūrybingas* ir *kūrybiškas* sinonimiškumą rodo ir jų vedinių vartoseną“ (Stunžinas, 2015, p. 4).

3.2. Ar kūrybingumas taikytinas vien žmogui, o kūrybiškumas – daiktams ir veiksams?

Apie **kūrybingumą** Daujotytė sako: „Žmogus yra kūrybingas, kiekvienas sąmoningas individas gali laisvai veikti pasaulyje, jį keisti, susikurti savo gyvenimą, į kurį įeina ir šeimos kūrimas. Priesaga *-ing-* rodo kūrybos galių turėjimą. Žmogų iškelia, suteikia išskirtinių galimybių kūrybingumo ryškumas, intensyvumas. Širdingas, turtingas; vienu atveju – turįs širdį, gebantis atsiliepti į kito skausmą, užjausti, padėti, kitu – turįs turto. Kūrybingas, turįs kūrybos, kad ir kaip neįprastai tai skambėtų. Kūrybingas ir tas, kursai turi galių kūrybai atpažinti. Išmintį atpažįsta tik išmintingas“ (Daujotytė, 2010, p. 1). Panašiai kūrybingumą supranta ir Barevičiūtė, teigianti, jog „kūrybingas yra tas, kuris geba kurti, išrasti ką nors nauja, t. y. praturtinti kurią nors žmogaus veiklą kaip tam tikrą kultūros sritį indėliu, kokio dar nebuvo iki esamojo laiko“ (Barevičiūtė, 2014, p. 20).

Pasak Daujotytės, kūrybingumo sąvoka vartotina kalbant ne tik apie žmogų, bet ir apie visuomenę: „Kūrybinga visuomenė yra kūrybingų individų, laisvai skleidžiančių ir įgyvendinančių savo gebėjimus, bendraujančių ir bendradarbiaujančių visuomenė“ (Daujotytė, 2010, p. 2).

Barevičiūtė aiškiai nusako, kad kūrybingumas – kūrybos gebėjimų visuma: „Bet kuriai mokslo sričiai tam tikrą kryptį suteikia būtent tie minėti priimami sprendimai. Jų pobūdį nulemia mokslininko ar mokslininkų grupės kūrybiškas mąstymas ir turimi kūrybos gebėjimai. Pastarųjų visuma sudaro tai, kas įvardijama kaip kūrybingumas“ (Barevičiūtė, 2014, p. 21–22).

Taigi, pasak Daujotytės ir Barevičiūtės, kūrybingumas prilyginamas kūrybos gebėjimams, o kūrybingas – turįs tokių gebėjimų.

Tiesa, Barevičiūtės manymu, žmogus gali būti ir kūrybingas, ir kūrybiškas. Apie kūrybiškumą mokslininkė rašo: „O kūrybiškumas veikia sietinas su nestandartiniu mąstymu, netikėtų sprendimų priėmimu, netradicinių idėjų generavimu⁴ ir pan. – tai veikia susiję ne su kokiais nors gabumais ar gebėjimais, kurie gali būti kaip nors ugdomi ar lavinami“ (Barevičiūtė, 2014, p. 20). Išvardyti dalykai kaip tik sietini su kūrybinio mąstymo gebėjimais, be kurių neįmanomas naujų problemų sprendimas ir idėjų kūrimas, ir kurie ne tik gali būti ugdomi, bet ir sėkmingai lavinami. Gebėjimas nestandartiškai mąstyti, kelti idėjas, rasti sprendimus – taip pat gebėjimai (talentas – ypatingi gebėjimai). Tad kūrybiškam žmogui taikomi apibūdinimai tinka ir kūrybingam.

O kaip tyrėjai supranta kūrybiškumą? Daujotytė tvirtina: „Kūrybiškas. Ką lietuvių kalba sako šiuo būdvardžiu, kaip atskiria nuo kūrybingo? Atskiria nežymiai, kiek pastūmėdama veiksmo kryptimi: kūrybiškai veikiantis žmogus randa netikėtus sprendimus, pamato išeitis, pasisuka nelaukta kryptimi, pamato, kas ligi tol nebuvo pastebėta, suvokta. Įprastume pastebi neįprastumą. Šiuo metu kartais itin kūrybiškai veikia kūrybingi menininkai: juvelyrų, sukuriantys papuošalus ne tik iš nebrangių, bet ir atliekamų medžiagų, skulptoriai, pasirinkę kokias statybines atliekas, niekam neberekalingus daiktus ir transponuodami juos į kūrinius“ (Daujotytė, 2010, p. 2). Iš šios citatos galime suprasti, kad kūrybiškumas yra veiksmo, veikimo, proceso charakteristika, apibūdinanti, *kaip* veikia žmogus⁵.

Kaip suprantu, Daujotytės manymu, žmogus gali būti tik kūrybingas, o kūrybiškas – tik veiksmas ar veiklos rezultatas (daiktas)⁶. Tačiau prasminis kūrybiškumo ir kūrybingumo atskyrimas pagal galimas ar negalimas sąsajas su veiksmu yra nepagrįstas. Veiksmas ar veiksmų seka gali būti apibūdinami žodžiais su priesagomis, t. y. ir su *-ing*, ir su *-išk*: elgsenys gali būti ir garbingas, ir niekšiškas, poelgis – ir prasmingas, ir beprasmiškas, šokis – ir gyvybingas, ir meniškas, veikla – ir labdaringa, ir švietėjiška, veiksmas – ir silpnavališkas, ir valingas.

Kodėl su žmogumi reikėtų sieti kūrybingumo, o su daiktais ir procesais – kūrybiškumo sąvokas, minėti autoriai jokių argumentų nepateikia. Vienintelė Daujotytė (2010) užsimena apie lietuvių kalbą. Tačiau, kaip matėme, lietuvių kalba nedaro takoskyros tarp būdvardžių su priesagomis *-ingas*, *-a* ir *-iškas*, *-a* žmogus–daiktas ar žmogus–veiksmas aspektais. Juk *ypatybės gausumą* (tai žymi būdvardžiai su *-ingas*, *-a* priesaga) gali turėti ir daiktai, ir procesai, tad (kaip buvo minėta) veiksmas, elgsenys, veikla ir pan., taip pat kūrinys, idėja ir pan. gali būti kūrybingi – turėti gausiai „kūrybos“. Iš kitos pusės, kūrybiškumas, rodantis *ypatybės esmę*, gali būti taikomas ne tik procesams ir daiktams, kaip pažymi Daujotytė (2010), bet ir žmogui, kaip teigia Barevičiūtė (2014), t. y. jei sakome „kūrybiškas žmogus“, tai kūryba sudaro jo ypatumo esmę, ką perfrazavus reikštų, kad toks žmogus (kaip ir kūrybingas!) pasižymi kūrybiniais gebėjimais.

⁴ Čia galime atpažinti transformuotą „Medicinos enciklopedijos“ (1991) ar „Psichologijos žodyno“ (1993) apibrėžimą.

⁵ Suprasti kūrybiškumą kaip veiksmą, veikimą, elgseną, darymą, kūrimą, saviraišką ar pan. yra neteisinga, nes tai *procesai*, o ne objekto ypatumai. Kūrybiškumas – ne kūrimas, ne kūryba, ne gamyba. Kūrybiškumas – objekto (kūrėjo, kūrinio) *ypatumas*. Kūrybiškumas gali būti taip pat ir proceso ypatumas, bet tai *nėra* pats procesas.

⁶ Beje, vienoje vietoje ji pamini ir kūrybišką žmogų: „Pagal Žemaitę galime pasitikrinti, kiek pajėgiame suvokti praeities žmonių kūrybiškumą“ (Daujotytė, 2010, p. 2). Tyrėja suklydo? Ar visgi žmogus gali būti ne tik kūrybingas, bet ir kūrybiškas?

VLKK Kalbos konsultacijų grupės vadovė Sigita Sereikienė teigia, kad „praktinėje vartosenoje kalbant apie žmogų pavartojamas tiek kūrybingumas, tiek kūrybiškumas. Ir nė vienas variantas nėra kokio klaida. *Kūrybingas darbas* nelabai pasakytume, tačiau žmogus gali būti tiek kūrybingas, tiek kūrybiškas. Ugdyti galime tiek kūrybingumą, tiek kūrybiškumą“ (Sereikienė, 2018).

Taigi tiek žmogus, tiek daiktas, tiek procesas gali būti apibūdinami kaip kūrybingi ir kūrybiški. Panašiai ir su aplinkos, terpės ar kūrybinės erdvės apibūdinimais. Aplinka, veikianti kūrėją, kaip ir žmogus ar daiktas gali būti pavadinta ir kūrybinga, ir kūrybiška.

Jei žmogaus ypatumui nusakyti tinka tiek kūrybiškumas, tiek kūrybingumas, kaip teigia Sereikienė (2018), o daiktams, veiksams ir aplinkai vien kūrybiškumas, tai ir šiuo atveju kūrybiškumas yra *platesnė* sąvoka, t. y. kūrybiškumo sąvokos aprėpiamas prasių laukas yra kur kas platesnis nei kūrybingumo.

3.3. Skirtumas tarp kūrybiškumo ir kūrybingumo – skirtingi gebėjimai, savybės, ypatumai

Mėgindama atskirti kūrybiškumą nuo kūrybingumo Barevičiūtė rašo: „Kūrybišką individą kur kas labiau apibrėžia tam tikras asmenybės tipas, neatsiejamas nuo tokių savybių kaip sumanumas, spontaniškumas, įvairialypumas, atvirumas supančiai aplinkai, taip pat laki vaizduotė ir pan. <...>. Kūrybiškumas susijęs su žmogaus psichologiniu tipu, emociniu nusiteikimu, mąstymo būdu, jo orientavimusi tam tikrose nenumatytose ar specifinėse situacijose ir aplinkose, išeičių radimu ir sprendimų priėmimu netikėtai pakrypusiomis aplinkybėmis ir pan. O kūrybingumą nulemia tai, kokių gebėjimų, galių ar talentų turi žmogus – gebėjimą įtikinamai kurti vaidmenį spektaklyje, išraiškingai kalbėti priešais auditoriją, deramai įvaldyti dainavimo ar šokimo techniką ir t. t.“ (Barevičiūtė, 2014, p. 20–21).

Kaip matome, pasak Barevičiūtės, kūrybingas žmogus turi gebėjimų, galių ar talentų, o kūrybiškas – turi sumanumo, spontaniškumo ir kitų asmenybės savybių bei gebėjimų spręsti problemas (kas taip pat yra kūrybinių gebėjimų dalis). Remiantis Barevičiūte, kūrybiškas žmogus nesugeba kurti (tai daro kūrybingas), o kūrybingas nėra sumanus, spontaniškas ir neturi kitų kūrėjams būdingų savybių (nes toks yra kūrybiškas žmogus). Toks žmonių skirstymas į kūrybiškus ir kūrybingus kelia klausimą: negi sumanų, spontanišką, įvairialypį, atvirą supančiai aplinkai ir turintį lakią vaizduotę žmogų vadintume kūrybišku vien už tai, kad jis turi tų savybių? Ar ne tiksliau būtų tokį žmogų tiesiog vadinti sumaniu, spontanišku ar dar kitaip? Jei nekalbame apie kūrybą, kodėl vartojame žodį, kurio šaknis su priesaga yra *kūryb*? O jei kūrybiškas ką nors kuria, vadinasi, jis turi kūrybinių gebėjimų. Tad, pasak Barevičiūtės, jis turėtų būti vadinamas kūrybingu! Gauname uždarą argumentų ratą.

Skirtumų tarp kūrybingo ir kūrybiško taip pat ieško Bankauskienė ir kt. (2012). Pateiksiu dvi ištraukas iš autorių publikacijos: 1) „Kūrybingumas sietinas su asmeniu, turinčiu kūrybinių galių, polinkių, galinčiu sukurti kažką naujo ir originalaus“; 2) „Terminas „kūrybiškas“ labiau tinka tiems asmenims, kurie tobulina pasaulį, nors neturi kūrybinių talentų, bet neseka įprastu keliu, nemėgdžioja, o, būdami darbštūs, gerai suvokdami situ-

aciją elgiasi kiek kitaip, naujai interpretuodami. Galima daryti prielaidą, kad kūrybišku žmogumi vadinamas tas, kuris gali dalyvauti kūrimo procese ir neturėdamas kūrėjo talento“ (Bankauskienė, Gužienė, Šedienė, 2012, p. 14).

Iš pateiktų teiginių galima suprasti, kad autorės kūrybišku laiko neturintį kūrybinių gebėjimų, o tik dalyvaujantį kūrimo procese asmenį, kuris kažką tobulina, naujai interpretuoja ir pan., bet nieko naujo ir originalaus nesukuria, priešingai nei kūrybingas asmuo. Įdomu, kaip galima dalyvauti kūrimo procese neturint kūrybinių gebėjimų, t. y. „kūrėjo talento“? Kaip tokius žmones atskirti, nes abu dalyvauja tame procese, abu kažką tobulina, kuria? Atskirsime pagal veiklos rezultatus? Jei sukūrė kažką originalaus, tai kūrybingas, o jei nesukūrė – kūrybiškas? Neretai būna taip, kad ir patys didžiausi kūrėjai dažnai sukuria visai prastus kūrinius. Jei ieškosime šias dvi žmogaus charakteristikas skiriančių kriterijų, vargu ar rasime.

Dumčienės (2001) straipsnyje randame tokius teiginius: „Kūrybiškumas – savybė sukurti tam tikrą aibę naujų objektų“ (Dumčienė, 2001, p. 6) ir „Kūrybingumas tai gebėjimas atrasti naujus problemų sprendimus, suteikimas asmens gyvenimui kažko naujo“ (Dumčienė, 2001, p. 7). Ta pati mintis išsakyta ir Dumčienės ir Lapėnienės (2011, p. 106) publikacijoje. Panašiai savo straipsnyje tvirtina ir Bučienė ir kt. (2015): „Kūrybiškumo sąvoka dažniau vartojama, kai kalbama apie žmogaus ar daikto savybes, o kūrybingumo sąvoka siejama su gebėjimais“ (Bučienė ir kt., 2015, p. 18).

Kaip matome, skirtumas tarp kūrybiškumo ir kūrybingumo, pasak minėtų autorių, toks, kad kūrybiškumas sietinas su žmogaus savybėmis, o kūrybingumas – su gebėjimais. Daugelyje LAMP (apie 13 %) remiamasi „Psichologijos žodynu“ (1993) (jį cituoja ir Dumčienė), o jame rašoma: „*Sugebėjimai*, įgimtų duomenų pagrindu žmogaus veikloje susidaranti jo psichinės (iš dalies ir fizinės) *savybės*, lemiančios kokios nors veiklos sėkmingumą“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 297) [išskirta – G. B.]. Tad minėtų sąvokų skyrimas pagal tai, kad viena reiškia savybę, o kita – gebėjimą, yra klaidingas, jei minėtą žodyną laikysime patikimu šaltiniu.

Tiesa, Dumčienė (2001) įvardija skirtingus gebėjimus: kūrybiškumas – savybė (t. y. gebėjimas) sukurti naujus objektus, o kūrybingumas – gebėjimas spręsti problemas. Kūrybinių gebėjimų skirstymas į tai, ką žmogus sukuria (daiktą ar problemos sprendimą), gal ir galimas, tačiau visi jie – kūrybiniai gebėjimai: tiek romano sukūrimas, tiek naujos idėjos sugalvojimas reikalauja kūrybinių gebėjimų. Tad Dumčienės ir kitų analogiškus teiginius pateikiančių autorių įvardyti skirtumai tarp aptariamų sąvokų yra visai nedideli ar klaidingai suvokiami.

Apibendrinimas

1. Atliktame kiekybiniame tyrime apžvelgtos 426 mokslinės publikacijos, kurias parašė 400 Lietuvos autorių. Nustatyta, kad dauguma, tiksliau, 323 (80,75 %), tyrėjų vartoja žodį *kūrybiškumas*. Ši sąvoka randama 327 (76,76 %) publikacijų pavadinimuose ir 290 (68,08 %) publikacijų tekstuose. Kūrybiškumo sąvoka dominuoja visą tyrimo laikotarpį nuo 1979 m. iki 2019 m. pabaigos.

2. Lietuvos mokslinėje literatūroje yra 24 publikacijos, kuriose aptariami kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų panašumai ir skirtumai ar bent pažymima, kad lietuvių kalboje yra šie du žodžiai. Diskusija šiuo klausimu nėra labai intensyvi, joje dalyvauja labai mažai kūrybiškumą ir kūrybingumą tiriančių mokslininkų (mažiau kaip 6 %).
3. Abiejų žodžių (*kūrybiškumo* ir *kūrybingumo*) vartoseną mokslinėje literatūroje yra komplikuoja, kelia painiavą ir sudaro prielaidas tyrėjams netinkamai jas vartoti, o kartais savo tekstuose pateikti prieštarigus teiginius.
Lietuvių autorių darbuose nurodomi tokie minėtų sąvokų skirtumai:
 - a) kūrybingumas sietinas su gebėjimais, kūrybiškumas – su žmogaus savybėmis;
 - b) kūrybingas žmogus turi kūrybinių galių, polinkių, gebėjimų, o kūrybiškas – neturi;
 - c) kūrybingumas tinkamas apibūdinti žmones, o kūrybiškumas – veiksmus, procesus ir daiktus;
 - d) kūrybiškumas susijęs su veiksmu, o kūrybingumas – nesusijęs.
4. Atsižvelgęs į priesagų *-ingas* ir *-iškas* vartosenos ypatumus, galiu teigti, jog nėra esminių skirtumų tarp šių sąvokų vartosenos. Tyrėjų pateikti argumentai nėra pakankamai tvirti, kad galėtume rasti, kuo kūrybiškumas skiriasi nuo kūrybingumo, ir nėra pagrįstu įrodymų, kad vienu atveju reikia vartoti kūrybiškumo, o kitu atveju – kūrybingumo sąvoką. Galiu konstatuoti, jog:
 - a) žmogaus gebėjimai yra savybė, tad teiginys, kad kūrybingumas sietinas su gebėjimais, o kūrybiškumas – su žmogaus savybėmis, yra neteisingas;
 - b) kūrybingą žmogų atskirti nuo kūrybiško pagal tai, kuris iš jų turi ar neturi kūrybinių gebėjimų ar galių, faktiškai būtų sunku, nes kūrybiniai gebėjimai nustatomi arba testuojant, arba iš kūrybos rezultatų, tad jei dar neturime nei vieno, nei kito, nieko negalime pasakyti apie konkretų žmogų;
 - c) kūrybiškumo susiejimas su veiksmu ar daiktu, o kūrybingumo su žmogumi kalbiniu požiūriu kritikuotinas, nes žodžiai su priesagomis *-ingas* ir *-iškas* apibūdina tiek veiksmus, tiek žmones ar daiktus;
 - d) tiek kūrybiškumo, tiek kūrybingumo sąvokos yra tinkamos apibūdinti *visus* su kūryba susijusius objektus: kūrėją, kūrimą, kūrinį ir aplinką. Visi – tiek žmogus, gyvūnas, DI, tiek žmonių grupė, visuomenė, žmonija, tiek organizacija, įmonė, miestas, regionas, šalis, tiek veiksmas, veikla, darymas, generavimas, kūryba, procesas, tiek idėja, mintis, problemos sprendimas, daiktas, veiklos rezultatas, kūrinys, tiek aplinka, terpė, vietovė, erdvė – *gali būti* ir kūrybiški, ir kūrybingi.
5. Apibendrinęs tyrėjų nuomones bei jų išvalgas apie kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokų vartoseną ir atsižvelgęs į kalbos logiką galiu konstatuoti, jog kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokos yra lygiavertės ir vienodai vartotinos visais atvejais, kai kalbama apie kūrėją, kūrybą, kūrinį ir aplinką. Kūrybiškumas ir kūrybingumas turi tokią pačią arba artimą reikšmę, todėl šiuos žodžius galima laikyti sinonimais.
6. Atsižvelgęs į KK vartoseną, šių sąvokų semantiką, užsienio bei Lietuvos tyrėjų išvalgas, laikau tinkamiausia tokią KK **apibrėžtį**:
Kūrybiškumas ar kūrybingumas yra kuriančio subjekto (žmogaus, kolektyvo, įmonės, gyvūno, dirbtinio intelekto) išsiugdomas *gebėjimas kurti naujus materialius ar idealius*

objektus (kūrinius, idėjas, mintis, teorijas, išradimus, technologijas ir kt.). KK taip pat yra proceso (veiksmo, veiksmų sekos, elgsenos, veiklos, saviraiškos ir kt.), kūrėjo veiklos produkto (daikto, minties ir kt.) bei aplinkos (terpės) *savybė, ypatumas ar charakteristika*.

Siūlymai

Šiuo tyrimu nustatyta, kad kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokos yra lygiavertės ir nėra jokių teorinių skirtumų tarp šių sąvokų. Mažai tikėtina, kad visų tyrėjų nuomonės sutaptų ir jiems pavyktų susitarti, tad nesusikalbėjimas ir ginčai tikėtini ir ateityje. Pailiavą terminijoje sumažintų priimta taisyklė **kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokas vartoti kaip sinonimus**.

Kadangi kūrybiškumo sąvoka vartosenos prasme yra platesnė ir žodis *kūrybiškumas* yra priimtinesnis daugumai Lietuvos tyrėjų, siekiant išvengti terminų painiavos, *siūlyčiau* mokslinėje literatūroje vartoti vien **kūrybiškumo** sąvoką.

Straipsnis nepretenduoja į galutinę ir neginčijamą tiesą. Tikiuosi, jis pasitarnaus tęsiant diskusiją apie kūrybiškumo ir kūrybingumo sąvokas bei jų vartoseną.

Literatūra

- Almonaitienė, J. (2000). *Kūrybingumo ir inovacijų psichologija*. Technologija.
- Bankauskienė, N., Gužienė, V. ir Šedienė, J. (2012). *Pedagogo veiklos tobulinimas: pagalba skleisti VI klasės mokinių kūrybiškumui dailės pamokose*. Technologija.
- Barevičiūtė, J. (2014). Pagrindiniai kūrybiškumo ir kūrybingumo aspektai šiuolaikiniuose humanitariniuose bei socialiniuose moksluose. *Filosofija. Sociologija*, 25(1), 19–28.
- Beresnevičius, G. (2010). *Kūrybiškumo ir kūrybinio mąstymo edukacinės dimensijos*. [Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas].
- Beresnevičius, G. (2010). *Kūrybiškumas: lietuvių mokslinių publikacijų 1979–2019 m. statistika*. https://www.academia.edu/43463246/K%C5%ABrybi%C5%A1kumas_lietuvi%C5%B3_mokslini%C5%B3_publicacij%C5%B3_1979_2019_m_statistika.
- Bernatavičius, M. (1979). *Lenktyniavimas – mūsų kūrybiškumo šaltinis*. Mintis.
- Bučienė, R., Ulvidienė, E. ir Valentukevičienė, S. (2015). Studentų verslumo ir kūrybiškumo ugdymas Vilniaus kolegijos Ekonomikos fakultete. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 2(11), 17–27.
- Butrimė, E., Gudaitytė, D. ir Brunevičiūtė, R. (2014). Kūrybiškumas medicinos studijose. Iš D. Gudaitytė (sud.), *Kalbų studijos aukštojoje mokykloje: konferencijos medžiaga* (p. 13–16). Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Leidybos namai.
- Ambrazas, V. (red.). (1997). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. Trečias pataisytas leidimas*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Daujotytė, V. (2010). Kūrybingumas ir kūrybiškumo atpažinimas. *Mokslo Lietuva: Lietuvos mokslininkų laikraštis*, 3(425), 1–2.
- Dumčienė, A. (2001). *Kūrybingumo ugdymo aspektai*. LKKA.
- Dumčienė, A. ir Lapėnienė, D. (2011). Mokytojų vidinė darba ir kūrybingumas profesinėje veikloje. *Sveikata*, 21(7(79)), 106–109.
- Eivienė, J. (1992). Įgimtų gabumų esmė ir kūrybingumo problemos. Iš V. Pupšys (sud.), *Pasaulio universalumas ir pedagogika: Klaipėdos universiteto mokslinės konferencijos, skirtos J. A. Komenskio 400-osioms gimimo metinėms, medžiaga* (p. 55–57). Klaipėdos universiteto leidykla.
- Ganusauskaitė, A., Blažienė, A. ir Vveinhardt, J. (2020). Kūrybingumo ir kitų su kūryba susijusių žodžių apibrėžčių diskurso analizė lietuvių kalbos žodynuose. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 24, 70–87.

- Ganusauskaitė, A., Vveinhardt, J. ir Didžgalvytė-Bujauskė, M. (2020). Kūrybingumo konstrukto apibrėžčių teorinė analizė ir problematika. *Regional Formation and Development Studies*, 1(30), 15–30.
- Jakaitis, J. (2016). Kūrybingumo galios: daiktinės aplinkos dizaino formavimas mokymo(si) procese. *Miestų želdynų formavimas*, 1(13), 151–163.
- Levickaitė, R. (2010). Kūrybingumo fenomenas kaip kompleksinio reiškinių evoliucija. *Logos*, 63, 201–212.
- Mazurevičius, G. ir Kasiulis, J. (2004). Kūrybingumo ugdymo programos įtaka sportuojantiems mokslieviams. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1(51), 42–46.
- Grabauskas, V. (red.). (1991). *Medicinos enciklopedija*. Valstybinė enciklopedijų leidykla.
- Numgaudienė, A. ir Ramanauskaitė, A. (2014). Inovatyvių mokymo / mokymosi metodų taikymas technologijų dalyke ugdant mokinių kūrybiškumą: empirinės išvalgos. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 25, 110–117.
- Pečiuliauskienė, P., Valantinaitė, I. ir Malonaitienė, V. (2013). *Z karta: Kūrybingumas ir integracija. Monografija*. Edukologija.
- Augulis, R. (red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Sereikienė, S. (2018). *Asmeninis e-laiškas*. Rankraštis.
- Stunžinas, R. (2015). Svetimžodis kreatyvus, -i ir jo vediniai: reikšmės ir atitikmenys. *Bendrinė kalba*, 88, 1–9. <http://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/183/212> (žiūrėta 2020 m. liepos mėn.).
- Stunžinas, R. (2017). Šiuolaikinė kūrybos, kūrėjo ir kūrimo samprata. Iš J. Zabarskaitė et al. *Kūrybiškumo slinkys ir lūžiai. Kalbinė „kurti“ analizė. Kolektyvinė monografija* (p. 88–113). Lietuvos kalbos institutas.
- Šliburytė, L. (2012). *Reklama ir kūrybiškumas: mokomoji knyga*. Technologija.
- Urnikienė, R. ir Dapkevičienė, V. (2006). Jaunesniųjų paauglių intelekto tipai ir kūrybiškumo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(11), 82–88.
- Valantinaitė, I. (2012). *Technologinis ugdymas kaip 5–6 klasių mokinių kūrybingumo socioedukacinis veiksmys*. [Daktaro disertacija, Lietuvos edukologijos universitetas].
- Visockienė, O. ir Alijošienė, S. (2014). *Kūrybiškumo ugdymo teorinės ir praktinės galimybės*. Mokomoji knyga. Technologija.
- Vladarskienė, R. (2017). Kūrybinių industrijų terminai: aprėptis ir tvarkyba. *Terminologija*, 24, 177–186.
- Župerkienė, E. ir Šimanskytė, R. (2014). Kūrybiškumo taikymas Klaipėdos organizacijų veikloje. *Regional Formation and Development Studies*, 2(13), 127–135.